สีลาทิกถา

พิมพ์ในการบำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า

ปีที่ ๓๘

๒๕ สิงหาคม ๒๕๑๘

294.304
ส733
ฉ.2

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม พ.ศ. ๒๔๑๒

ห้องสมุดหนังสืออนุสรณ์งานศพ วัดบวรนิเวศวิหาร ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๑๔

สีลาทิกถา

พิมพ์ในการบำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า

ปีที่ ๓๘

๒๕ สิงหาคม ๒๕๑๘

เลขหมู่ 294.304
ส 733
ฉ.2
เลขทะเบียน 016527

คำนำ

วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๑๘ เป็นดิถีตรงวันสิ้นพระชนม์แห่งเจ้าประคุณ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า คณะศิษยานุศิษย์มีสมานฉันท์พร้อมใจกัน จัดบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายเช่นเคยถึงปีนี้เป็นปีที่ ๓๘ แล้ว พร้อมนี้ได้อัญเชิญพระอัฏฐิและอัฏฐิแห่งองค์อดีตเจ้าอาวาสอีก ๒ องค์ ขึ้นประดิษฐานร่วมรับการบำเพ็ญกุศลดุจในปีก่อน ๆ

องค์อดีตเจ้าอาวาสวัดราชบพิธ มีลำดับการปกครองวัดคือ —

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร เจ้าอาวาสยุคที่ ๑ ครองวัดอยู่ ๓๒ ปี

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า เจ้าอาวาสยุคที่ ๒ ครองวัดอยู่ ๓๗ ปี

ท่านเจ้าคุณ พระศาสนโศภน (ภา ภาณโก)
เจ้าอาวาสยุคที่ ๓ ครองวัดอยู่ ๙ ปี

ท่านทั้ง ๓ ปกครองวัดมาด้วยความสวัสดีตลอดยุคของท่าน รวมเป็นเวลา ๗๘ ปี จึงเป็นอภิปูชนียบุคคลของวัดราชบพิธ และศิษยานุศิษย์ทั่วไป

ในการบำเพ็ญกุศล ศิษยานุศิษย์ผู้เปี่ยมด้วยความกตัญญูกตเวที ตลอดถึงพุทธศาสนิกชนผู้ติดต่ออยู่กับวัดราชบพิธ ร่วมบริจาคจตุปัจจัยไทยธรรม และภัตตาหาร ร่วมงานอย่างสมบูรณ์

ทุกปีได้อาราธนาพระภิกษุแสดงพระธรรมเทศนา เพื่อเพิ่มพูนกุศลบุญราสีสัมมาปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง เมื่อปีที่แล้ว ได้อาราธนาพระมหาศิลา สิทฺธิธมฺโม ป.ธ. ๙ วัดนรนาถสุนทริการาม เป็นองค์แสดง เห็นควรนำพระธรรมเทศนานั้นพิมพ์แจกเป็นธรรมบรรณาการ

ในพระธรรมเทศนานี้มีหัวข้อธรรม ๓ ข้อ คือ ศีล ปัญญา และสุตะ ผู้แสดงได้ให้คำนิยามไว้ว่า

ศีล แปลว่า ปกติ ควบคุม อุ้มธาร รองรับ

ปัญญา มีความหมายว่า รู้ทั่ว รู้ข้างหน้า รู้ก่อน รู้ออก

สุตะ ให้ความหมายไว้เพียงคำเดียว คือ ฟัง

ศีล คือการสำรวมกายวาจาให้เรียบร้อย **ปัญญา** ปรีชารอบรู้เหตุและผลรอบด้าน รู้ทางเสื่อมและทางเจริญ **สุตะ** การฟังการศึกษาค้นคว้า ธรรมทั้ง ๓ นี้ถ้ามีสมบูรณ์อยู่ในอัธยาศัยของบุคคล ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญโดยส่วนเดียว

ขออำนาจกุศลบุญราศี ซึ่งศิษยานุศิษย์และท่านที่มีความเคารพนับถือร่วมกัน บำเพ็ญอุทิศถวายด้วยน้ำใจอันงามนี้ จงสำเร็จเป็นทิพยสุขารมณ์ อำนวยโสมนัสสวัสดีแด่ เจ้าประคุณ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า และองค์อดีตเจ้าอาวาสทั้ง ๒ นั้น ตามสมควรแก่พระคติวิสัยและคติวิสัยในสัมปรายภพ สมเจตนาอุทิศถวายทุกประการ

ขอทุกท่านที่มีส่วนร่วมการกุศลนี้ จงประสบความสุขกายสุขใจ ปราศจากสรรพโรคาพาธภัยพิบัติ อุปัทวันตราย ในที่ทุกสถาน ตลอดกาลทุกเมื่อ.

(สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ)

วัดราชบพิธ กรุงเทพ ฯ
๒๕ สิงหาคม ๒๕๑๘

สีลาทิกถา

พระมหาศิลา สิทฺธิธมฺโม ป.ธ. ๙

วัดนรนาถสุนทริการาม

แสดง

เมื่อวันอาทิตย์ ที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๑๗

ณ พระอุโบสถวัดราชบพิธ

เนื่องในการบำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

โย จ สีลญฺจ ปญฺญญฺจ   สุตญฺจตฺตนิ ปสฺสติ
อุภินฺนมตฺถํ จรติ   อตฺตโน จ ปรสฺส จาติ.

บัดนี้ จักรับประทานแสดงพระธรรมเทศนา เรื่อง สีลาทิกถา อนุโมทนากุศลบุญราศี ประดับปัญญาเพิ่มพูนบารมี โดยอนุรูปแก่การบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน-กิจ อันคณะศิษยานุศิษย์ ซึ่งมีเจ้าประคุณ สมเด็จพระอริย-

---

* เป็นพระราชาคณะที่ พระอมรมุนี

วงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นประธาน ได้ปรารภถึงวันคล้ายกับวันสิ้นพระชนม์แห่ง **เจ้าประคุณ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า** อันเวียนมาบรรจบครบรอบเป็นปีที่ ๓๗ ณ วันนี้ ต่างก็มีสมานฉันท์ร่วมกันอัญเชิญพระอัฐิ แห่ง **เจ้าประคุณ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวร-สิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า** พระองค์นั้น มาประดิษฐานบำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย และในงานนี้ ได้อัญเชิญเจดีย์ทรงพระอัฐิ แห่ง **พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร** และอัฐิแห่ง **ท่านเจ้าคุณ พระศาสนโศภน (ภา ภาณโก)** มาประดิษฐานบำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย ในฐานที่เป็นอดีตเจ้าอาวาส ในคราวเดียวกัน

ด้วยว่า **เจ้าประคุณ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า** ก็ดี พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร ก็ดี ท่านเจ้าคุณ พระศาสนโศภน (ภา ภาณโก) ก็ดี เมื่อยังทรงพระชนม์และมีชีวิตอยู่ ได้ทรงบำเพ็ญและบำเพ็ญกรณียกิจ

น้อยใหญ่ อันเป็นหิตานุหิตประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระศาสนา ทรงเป็นและเป็นอภิปูชนียบุคคล ที่ควรสักการะเคารพ นบนอบ นับถือ บูชา ของศิษยานุศิษย์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถชนทั่วไป แต่ในที่นี้ จะขอยกเอาพระประวัติและพระกรณียกิจบางประการ ของเจ้าประคุณ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า มาพรรณนาโดยย่อ เพื่อเพิ่มพูนปสาทศรัทธาของผู้สดับฟังให้ยิ่งโยภาพยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ก็เจ้าประคุณ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า พระองค์นั้น ทรงมีพระนามเดิมว่า หม่อมเจ้าภุชงค์ ชมพูนุท ประสูติเมื่อวันศุกร์ ที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๐๒ ทรงเป็นโอรสองค์ใหญ่ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนเจริญผลพูลสวัสดิ์ และหม่อมบุ่น เป็นพระชนนี

เมื่อยังทรงพระเยาว์ ทรงศึกษาอักษรสมัยเบื้องต้น กับเจ้าจอมมารดาสัมฤทธิ์ ทรงศึกษาภาษาอังกฤษในโรงเรียนหลวง ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง

พระกรุณาโปรดเกล้าให้ตั้งขึ้นภายในพระบรมมหาราชวัง ทรงศึกษาอักษรขอม กับ พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) ทรงศึกษาวิชาภาษาไทย กับพระยาโอวาทวรกิจ (แก่น) ทรงศึกษาสันสกฤตกับพราหมณ์ เมื่อทรงผนวชแล้ว ทรงศึกษาภาษาบาลีพระปริยัติธรรม กับพระครูบัณฑรธรรมสโมธาน (สด) บ้าง กับหลวงญาณภิรมย์ (โพ) บ้าง กับขุนปรีชานุศาสน์ (โต) บ้าง กับอาจารย์รอดบ้าง ทรงมีความรู้แตกฉานในวิชาที่ทรงศึกษานั้น ๆ เป็นอย่างยิ่ง

เมื่อปี ๒๔๑๖ ทรงผนวชเป็นสามเณร ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ครั้งทรงดำรงพระยศเป็น กรมหมื่นบวรรังษีสุริยพันธ์ ทรงเป็นพระอุปัชฌายะ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า พระอรุณนิภาคุณากร ครั้งดำรงพระยศเป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะ เป็นพระอาจารย์ เสด็จประทับ ณ วัดราชบพิธ ครั้นปี ๒๔๒๒ ทรงอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีเจ้าประคุณ สมเด็จพระวันรัต (ทับ) วัดโสมนัสวิหาร เป็น

พระอุปัชฌายะ เจ้าประคุณ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (สา) วัดราชประดิษฐ์ ครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่พระสาสนโสภณ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า พระอรุณนิภาคุณากร ครั้งดำรงพระยศเป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะ เป็นพระอนุสาวนาจารย์

ก็แลเจ้าประคุณ **พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า พระองค์นั้น** ทรงมีความรู้เข้าใจทางพระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง ทรงมีความรู้ภาษาบาลีและสันสกฤตในธรรมวินัยแตกฉานลึกซึ้ง ทรงรอบรู้เชี่ยวชาญพระไตรปิฎกเป็นอย่างยิ่ง ทรงแปลและเรียบเรียงหนังสือต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก เช่น สามเณรานุสิกขา มหานิบาตชาดก อภิธานัปปทีปิกา เป็นต้น เฉพาะอย่างยิ่ง อภิธานัปปทีปิกา เป็นหนังสือที่ให้ประโยชน์แก่ผู้ศึกษาภาษาบาลีเป็นอย่างยิ่ง ผู้ศึกษาได้อาศัยศึกษาค้นคว้าศัพท์บาลีต่าง ๆ ทรงเป็นกรรมการตรวจชำระบาลีพระไตรปิฎก ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นประธานกรรมการตรวจชำระบาลีพระไตรปิฎก ใน

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในด้านการคณะสงฆ์ ทรงวางระเบียบหลักการปกครองคณะสงฆ์ เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์มีระเบียบแบบแผนรัดกุมยิ่งขึ้น อันจะทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่พระศาสนา ทรงออกสังฆราชาณัติ เช่น ประกาศให้อุทธรณ์คำวินิจฉัยมีกำหนดวัน ทรงปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระเบียบปฏิบัติในเรื่องพระลูกวัดทำผิด ระเบียบการขอพระราชทานวิสุงคามสีมา ระเบียบควบคุมการเรี่ยไร ระเบียบพระภิกษุทำการสั่งสอนจรรยาตามโรงเรียน เป็นต้น

ในด้านประชาชน ทรงแนะนำประชาชนให้รู้จักและเข้าใจในข้อธรรมปฏิบัติ ทรงชักจูงประชาชนให้หันหน้าเข้ามาสู่ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องมากยิ่งขึ้น ทรงคัดเลือกข้ออรรถข้อธรรมประทานพระโอวาทแก่บริษัททั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต ให้เหมาะสมแก่กาลเทสะ เพื่อความประพฤติปฏิบัติอันถูกต้องตามหลักทางพระพุทธศาสนา ทรงมีส่วนช่วยเหลือการจัดการศึกษาของประเทศชาติ ให้เจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป

ในด้านพระอิสริยยศส่วนพระองค์เล่า ปี ๒๔๓๐ ทรงได้รับสถาปนาสมณศักดิ์เป็นที่ หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต พระราชาคณะชั้นสามัญ ปี ๒๔๓๘ ทรงได้รับเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเสมอชั้นเทพ ในพระราชทินนามเดิม ปี ๒๔๔๒ ทรงได้รับเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเสมอชั้นธรรม เป็นที่ พระธรรมปาโมกข์ ปี ๒๔๔๗ ทรงได้รับสถาปนาพระอิสริยยศ จากหม่อมเจ้า ขึ้นเป็น พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า และเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเป็นรองสมเด็จพระราชาคณะ เป็นที่ พระพรหมมุนี ปี ๒๔๕๓ ทรงได้รับเลื่อนพระอิสริยยศขึ้นทรงกรมเป็นที่ พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ และเลื่อนสมศักดิ์ขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะ เป็นที่ สมเด็จพระพุฒาจารย์ ปี ๒๔๖๔ ทรงได้รับเลื่อนพระอิสริยยศจากพระวรวงศ์เธอ ขึ้นเป็น พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ ทรงดำรงสมณศักดิ์ตำแหน่ง สมเด็จพระสังฆราชเจ้าสกลมหาสังฆปริณายก ปี ๒๔๖๙ ทรงได้รับเลื่อนพระอิสริยยศจากกรมหมื่น ขึ้นเป็น กรมหลวง ในพระนามเดิมว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า

พระประวัติและพระกรณียกิจตามที่พรรณนามาโดยย่อนี้ จะสำเร็จลุล่วงและดำเนินไปด้วยดีเรียบร้อยสมตามพระประสงค์ และพระอิสริยยศจะเจริญภิยโยภาพได้ เพราะเจ้าประคุณ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า พระองค์นั้น ทรงประกอบด้วยพระคุณธรรม คือ ศีล ทรงมีพระจรรยาความประพฤติบริสุทธิ์ในไตรทวาร ตั้งแต่ทรงผนวชจนตลอดพระชนมายุเจริญในเพศพรตพรหมจรรย์ ปัญญา ทรงมีพระปรีชาเฉียบแหลม สามารถในการวินิจฉัยพระกรณียกิจอย่างถูกต้อง สุตะ ทรงได้รับการศึกษาอบรมสดับฟังมามาก จนมีความเชี่ยวชาญแตกฉานในพระไตรปิฎก ทรงมีความสามารถทั้งอักษรขอม บาลีสันสกฤตและภาษาอังกฤษ ทรงบำเพ็ญพระกรณียกิจให้เกิดประโยชน์แก่พระองค์เองและผู้อื่นตลอดถึงประเทศชาติและพระศาสนา เพราะอาศัยพระคุณธรรมเป็นเครื่องอุดหนุนให้เป็นไป ข้อนี้สมตามนิพนธ์ธรรมภาษิต อันมาในคัมภีร์ขุททกนิกาย ชาดก สัตตตินิบาต ซึ่งได้ยกขึ้นเป็นบทตั้ง ณ เบื้องต้นนั้นว่า

โย จ สีลญฺจ ปญฺญญฺจ สุตญฺจตฺตนิ ปสฺสติ
อุภินฺนมตฺถํ จรติ อตฺตโน จ ปรสฺส จ.

ความว่า ผู้ใดเห็น ศีล ๑ ปัญญา ๑ สุตะ ๑ ในตน ผู้นั้นย่อมประพฤติประโยชน์เพื่อตนและผู้อื่นทั้ง ๒ ฝ่าย ดังนี้ จะได้อธิบายเป็นลำดับไป

ศีลนั้น ตามศัพท์แปลว่า ปกติบ้าง ควบคุมบ้าง อุ้มธารหรือรองรับบ้าง เป็นต้น ที่แปลว่าปกตินั้น หมายถึงการทำกายวาจาให้ตั้งอยู่ในปกติภาพ ไม่ก่อโทษความเดือดร้อนให้เกิดขึ้น ถ้าหากเกิดโทษความเดือดร้อนขึ้นก็เรียกว่าผิดปกติภาพ ที่แปลว่าควบคุมนั้น หมายถึงควบคุมกายวาจาให้ตั้งอยู่ในระเบียบอันดีงาม ที่แปลว่าอุ้มธารหรือรองรับนั้น หมายถึงอุ้มธารหรือรองรับกุศลธรรมความดีงามต่าง ๆ มีเมตตากรุณา เป็นต้น ศีลจัดเป็นพื้นฐานเบื้องต้นสำหรับรองรับคุณธรรมอื่น ๆ โดยใจความ ศีลหมายถึงเจตนาที่งดเว้นจากความชั่วร้ายต่าง ๆ ที่จะพึงทำทางกายวาจา จะเป็นศีลสำหรับคฤหัสถ์ทั่วไป มีศีล ๕ ศีล ๘ หรืออุโบสถศีลก็ตาม ศีลสำหรับบรรพชิต มีศีล ๑๐ ศีล ๒๒๗ ก็ตาม หรือ

จตุปาริสุทธิศีล มีปาฏิโมกขสังวรศีล ศีลคือความสำรวมระวังรักษา ไม่ล่วงละเมิดพระบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ เรียกว่า พระปาฏิโมกข์ ก็ตาม อินทรีย์สังวรศีล ศีลคือความสำรวมระวังอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มิให้เกิดความยินดียินร้าย ในเมื่อได้เห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องสัมผัส และรู้ธรรมารมณ์ก็ตาม อาชีวปาริสุทธิศีล ศีลคือความบริสุทธิ์แห่งอาชีพที่ประกอบก็ตาม ปัจจัยสันนิสิตศีล ศีลที่อิงอาศัยการแสวงหา การได้มา และการบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ ที่ไม่มีโทษก็ตาม ศีลตามที่แสดงมาทั้งหมดนี้ จัดเป็นพื้นฐาน เป็นที่พึ่งเบื้องต้น เป็นดุจมารดาบำรุงเลี้ยงรักษากัลยาณธรรม คือความดีงามทั้งหลาย และเป็นประธานแห่งธรรมทั้งปวง เมื่อบุคคลแต่ละคนมีศีลควบคุมแล้ว กุศลธรรมทั้งหลาย มีเมตตากรุณา เป็นต้น ที่ยังไม่เกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้น ที่มีอยู่แล้ว ย่อมเจริญ งอกงามไพบูล ภิยโยภาพมั่นคงยิ่งขึ้น ถ้ากลับตรงกันข้าม เมื่อบุคคลแต่ละคนไม่มีศีลควบคุม กุศลธรรม ที่ยังไม่เกิดขึ้น ย่อมไม่เกิดขึ้น ที่มีอยู่แล้ว ย่อมไม่ตั้งอยู่ได้ มีแต่จะเสื่อมสลาย

ไปในที่สุด ฉะนั้น ศีลจึงเป็นพื้นฐานที่ตั้งสำคัญในเบื้องต้นทีเดียว ข้อนี้สมด้วยนิพนธ์ธรรมภาษิต อันมาในคัมภีร์ขุททกนิกาย เถรคาถาว่า

อาทิ สีลํ ปติฏฺฐา จ　　กลฺยาณานญฺจ มาตุกํ
ปมุขํ สพฺพธมฺมานํ　　ตสฺมา สีลํ วิโสธเย

ความว่า **ศีลเป็นที่พึ่งเบื้องต้น** เป็นดุจมารดาของกัลยาณธรรมทั้งหลาย เป็นประมุขของธรรมทั้งปวง เพราะฉะนั้นจึงควรชำระศีลให้บริสุทธิ์ ดังนี้

ปัญญานั้น ตามศัพท์แปลว่า รู้ทั่ว รู้ข้างหน้า รู้ก่อน รู้ออก ที่แปลว่ารู้ทั่วนั้น หมายถึงความรู้เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ประกอบดีหรือไม่ดีทั่วถึง มีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ โยงไปถึงผลที่จะได้รับข้างหน้าได้ถูกต้อง ที่แปลว่ารู้ข้างหน้านั้น หมายถึงความรู้จักผลได้ผลเสีย อันต่อเนื่องมาจากเหตุที่ประกอบนั้น ๆ คาดการณ์ล่วงหน้าว่า เมื่อประกอบเหตุชนิดนี้ จะต้องมีผลอย่างนี้ ๆ ที่แปลว่ารู้ก่อนนั้น หมายถึงรู้เหตุและผลเกี่ยวโยงถึงกันมาก่อน ในการประกอบเหตุ คือ ทำ พูด คิด ในกรณียกิจน้อยใหญ่อะไรก็ตาม

จะต้องรู้ถึงเหตุนั้น ๆ โยงถึงผลได้ผลเสีย ด้วยความเป็นผู้ฉลาดในอุบายทางเสื่อมและทางเจริญ ที่แปลว่ารู้ออกนั้น หมายถึงรู้จักหนทางหายนะและวัฒนะแล้วหลีกออกไปเสียจากทางหายนะ หันหน้าเข้าสู่ทางวัฒนะ หรือรู้จักกำจัดสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อความจริงใจ หลีกออกจากเหตุที่ทำจิตให้เศร้าหมอง คือ โลภะ โทสะ โมหะ หลีกออกจากความชั่วร้ายต่าง ๆ โดยใจความ ปัญญาหมายถึงความรอบรู้ทุกอย่าง ทั้งทางโลกทางธรรม ขั้นต่ำ ก็รู้จักทางดำเนินวิถีชีวิต หลบหลีกทางหายนะเสีย ประกอบแต่ทางวัฒนะเท่านั้น ขั้นสูงขึ้นไปก็รู้จักสภาวธรรมตามความเป็นจริงของสิ่งนั้น ๆ รู้จักปล่อยวางไม่ยึดมั่นถือมั่น ปัญญานี้เป็นดุจประทีปส่องสว่างในการดำเนินชีวิต ประทีปจะส่องสว่างได้เฉพาะบางที่บางแห่งเท่านั้น ไม่อาจจะส่องสว่างได้ในที่ทั่วไป ส่วนปัญญาสามารถส่องไปได้ในที่ทุกแห่งทีเดียวไม่มีจำกัด เพราะฉะนั้นนักปราชญ์จึงกล่าวสรรเสริญปัญญาเป็นภาษิตไว้ว่า ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก ดังนี้บ้าง ว่าแสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี ดังนี้บ้าง ปัญญาจึงเป็นธรรมประเสริฐกว่าธรรมทั้งหลาย

ธรรมอื่น ๆ มีศีล เป็นต้น ล้วนแต่เป็นบริวารของปัญญา ผู้มีปัญญาจึงชื่อว่ามีสิ่งที่ประเสริฐอยู่ในตัว สมตามที่สรภังคโพธิสัตว์ เมื่อจะตอบปัญหาที่ท้าวสักกะตรัสถามว่า ศีล ๑ สิริ ๑ ธรรมของสัตบุรุษ ๑ ปัญญา ๑ ผู้ฉลาดเรียกอย่างไหนว่าประเสริฐกว่ากัน จึงกล่าวเป็นภาษิตไว้ อันมาในคัมภีร์ขุททกนิกาย ชาดก จัตตาฬีสนิบาตว่า

ปญฺญา หิ เสฏฺฐา กุสลา วทนฺติ
นกฺขตฺตราชาริว ตารกานํ
สีลํ สิรี จาปิ สตญฺจ ธมฺโม
อนฺวายิกา ปญฺญวโต ภวนฺติ

ความว่า คนฉลาดทั้งหลายกล่าวว่า ปัญญาประเสริฐ เหมือนพระจันทร์ประเสริฐกว่าดาวทั้งหลาย ศีล ๑ สิริ ๑ ธรรมสัตบุรุษ ๑ ย่อมไปตามผู้มีปัญญาดังนี้

สุตะนั้น ตามศัพท์แปลว่า การฟัง หมายถึงการได้ยินได้ฟังได้ศึกษาจำทรงเรื่องราวต่าง ๆ มามาก ทั้งคดีโลกคดีธรรม รอบรู้แตกฉานเข้าใจเหตุการณ์ต่าง ๆ รอบด้าน

โดยใจความ สุตะนี้หมายถึงความฉลาดแตกฉานในอรรถธรรม ซึ่งเกิดขึ้นเพราะการศึกษา คุณข้อนี้เป็นที่นิยมของประชาชน เพราะการศึกษาเป็นบ่อเกิดแห่งวิชาความรู้ความสามารถ ความฉลาดเฉียบแหลมทันต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ เพราะการได้ยินได้ฟังมามากนั่นเอง ผู้ที่ขาดสุตะ ย่อมเป็นผู้โง่เขลา เบาความคิด ไม่สามารถองอาจกล้าหาญในกรณียกิจ สุตะคือการได้ยินได้ฟังมามาก ย่อมทำให้คนเป็นผู้องอาจกล้าหาญในการเจรจา มีปรีชารอบรู้อรรถธรรม นำตนให้ตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เป็นสัตบุรุษคนดีคนชอบ ประกอบผู้อื่นไว้ในสาระประโยชน์ ด้วยเหตุนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงทรงสรรเสริญตรัสว่าเป็นนาถกรณธรรม ธรรมเป็นที่พึ่งพำนักประการหนึ่ง ในนาถกรณธรรม ๑๐ ประการ ตามที่ตรัสไว้ในทสกนิบาต อังคุตตรนิกายว่า **ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ พหุสฺสุโต โหติ สุตธโร สุตสนฺนิจโย** เป็นต้น ความว่า **ภิกษุทั้งหลาย ข้อธรรมที่จะพึงกล่าวยังมีอยู่อีก ภิกษุเป็นพหุสูต มีธรรมได้ฟังแล้วมาก เป็นผู้ทรงจำธรรมที่ได้ฟังแล้วไว้ได้ เป็นผู้มีธรรมที่ได้ฟังแล้วสั่งสมอยู่**

ธรรมเหล่านั้นใด ไพเราะในเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุด ประกาศศาสนพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ ได้ทรงจำไว้แล้ว ได้สั่งสมแล้วด้วยวาจา คือท่องขึ้นปาก ได้หมั่นเพ่งพิจารณาแล้วด้วยใจ ได้แทงตลอดแล้วด้วยดีด้วยความเห็น แม้ธรรมข้อนี้ ก็เป็นคุณทำภิกษุให้เป็นที่พึ่ง พำนักของสพรหมจารีทั้งหลาย ดังนี้ สุตะจึงเป็นธรรมสำคัญในการประกอบกรณียกิจนั้น ๆ เพื่อป้องกันภยันตราย และขวนขวายหาสุขให้แก่ผู้ประกอบ รอบรู้ทางแก้ไขทันต่อเหตุการณ์

บุคคลใดก็ตามมาตั้งอยู่ในศีล คือความสำรวมระวังรักษากายวาจาให้เรียบร้อย ป้องกันโทษความเดือดร้อนมิให้เกิดขึ้น มีปัญญาปรีชารอบรู้เหตุและผลรอบด้าน รู้ทางเสื่อมและทางเจริญ ประกอบขวนขวายในทางเจริญ ละทิ้งหลีกเว้นทางเสื่อมเสีย มีสุตะได้ยินได้ฟังได้ศึกษาค้นคว้ามามาก ทั้งคดีโลกคดีธรรม ด้วยตนเอง คือพิจารณาเห็น ศีล ปัญญาและสุตะ ในตนเอง บุคคลนี้ย่อมชักนำผู้อื่นให้

ปฏิบัติตามในคุณเท่านี้ก็ดี ย่อมเป็นทิฏฐานุคติของผู้อื่น ชื่อว่าทำทรัพย์อันประเสริฐในภายใน ใคร ๆ ก็ปล้นสะดมก็แย่งชิงเอาไปไม่ได้ ชื่อว่าทำตนให้เกิดประโยชน์แก่ชาวโลก ย่อมประสบผลสำเร็จอันเป็นประโยชน์ตนและผู้อื่นทั้ง ๒ ฝ่าย สมตามความมุ่งหมายทุกประการ

เจ้าประคุณ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวร-สิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทรงประกอบ พร้อมด้วยพระคุณธรรมตามที่แสดงมาแล้ว พระองค์จึงทรงสามารถประพฤติประโยชน์ อันเป็นพระกรณียกิจส่วนพระองค์ และเป็นสาธารณประโยชน์ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ถึงความเจริญงอกงาม ไพบูล และรุ่งเรืองมาตราบเท่าทุกวันนี้ ถึงแม้พระองค์จะสิ้นพระชนม์ไปแล้วนานถึง ๓๗ ปี แต่พระคุณูปการกิจและพระจรรยาวัตร ที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้ย่อมไม่สิ้นไปตาม ยังเป็นอนุสรณีย์ให้คณะศิษยานุศิษย์ ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต ได้รำลึก สักการะ เคารพ นบนอบ นับถือ บูชา เสมอ ๆ พระองค์ท่านจึงเป็น อภิบูชนียบุคคลอย่างแท้จริงแล

อิมินา กตปุญเญน ด้วยอานุภาพแห่งบุญกุศล ทักษิณานุปทานกิจ อันคณะศิษยานุศิษย์ได้มีสมานฉันท์ร่วมกันบำเพ็ญอุทิศถวายในครั้งนี้ จงเป็นพลวปัจจัยเกื้อกูลอุดหนุนส่งเสริมดวงพระวิญญาณเจ้าประคุณ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวร-สิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ดวงพระวิญญาณพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า พระอรุณนิภาคุณากร และดวงวิญญาณ ท่านเจ้าคุณ พระศาสนโศภน (ภา ภาณโก) จงสถิตสถาพรดำรงมั่นคงในปรโลกวิสัยโดยสมควรแก่ฐานานุรูปตลอดกาลนาน

ในอวสานกาลแห่งพระธรรมเทศนานี้ พระสงฆ์ ๔ รูป จะได้สวดธรรมภาษิตคาถา โดยทำนองสรภัญวิธี เพื่อเพิ่มพูนปสาทศรัทธาให้ภิยโยภาพยิ่ง ๆ ขึ้นไป ได้รับประทานแสดงพระธรรมเทศนาเรื่อง สีลาทิกถามา ขอยุติลงด้วยเวลาด้วยประการฉะนี้.

ขอถวายพระพร

พิมพ์ที่โรงพิมพ์แพร่การช่าง ถนนเฟื่องนคร กรุงเทพมหานคร
นายอำพัน ฉายางกูร ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา ๒๕๑๘